

Πρότυπο Εκκλησιαστικό Γυμνάσιο - Πρότυπο Εκκλησιαστικό Λύκειο Λαμίας
«Όσιος Βησσαρίων ο Αγαθωνίτης»

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

Όλο το φως της ανυπέρβλητης θυσίας του

ΛΑΜΙΑ 2025

Πρότυπο Εκκλησιαστικό Γυμνάσιο - Πρότυπο Εκκλησιαστικό Λύκειο Λαμίας
«Όσιος Βησσαρίων ο Αγαθωνίτης»

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

Όλο το φως της ανυπέρβλητης θυσίας του

ΛΑΜΙΑ 2025

«Το πάθος του Αθανάσιου Διάκου
είναι προορισμένο να συγκινεί τον αιώνιο άνθρωπο».

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος

Την πρωτοβουλία και τον συντονισμό του Σχεδίου Δράσης με τίτλο: Δημιουργία Αφιερωματικού τόμου στον Αθανάσιο Διάκο, ο οποίος περιλαμβάνει στο πρώτο μέρος βιβλιογραφικές αναφορές στον ήρωα και στο δεύτερο μέρος, ποιήματα μαθητών για τον Αθανάσιο Διάκο γραμμένα σύμφωνα με τις αρχές και τις μεθόδους της δημιουργική γραφής, είχε η φιλόλογος Χρυσούλα Κων. Σταυρομήτρου.

Για την υλοποίηση του Σχεδίου Δράσης εργάστηκαν οι μαθητές/τριες της Α΄ τάξης Γυμνασίου και της Β΄ τάξης Λυκείου στο πλαίσιο του μαθήματος της Ελληνικής Γλώσσας, καθώς και οι μαθητές/τριες της Γ΄ τάξης Γυμνασίου στο πλαίσιο του μαθήματος της Νεότερης Ιστορίας.

«Μπολιβάρ»

Για τους μεγάλους, για τους ελεύθερους, για τους γενναίους, για τους δυνατούς
αρμόζουν τα λόγια τα μεγάλα, τα ελεύθερα, τα γενναία, τα δυνατά.

Γι' αυτούς η απόλυτη υποταγή κάθε στοιχείου, η σιγή, γι' αυτούς τα δάκρυα, γι'
αυτούς οι φάροι κι οι κλάδοι ελιάς, και τα φανάρια.

Όπου χοροπηδούνε με το λίκνισμα των караβιών και γράφουνε στους σκοτει-
νούς ορίζοντες των λιμανιών.

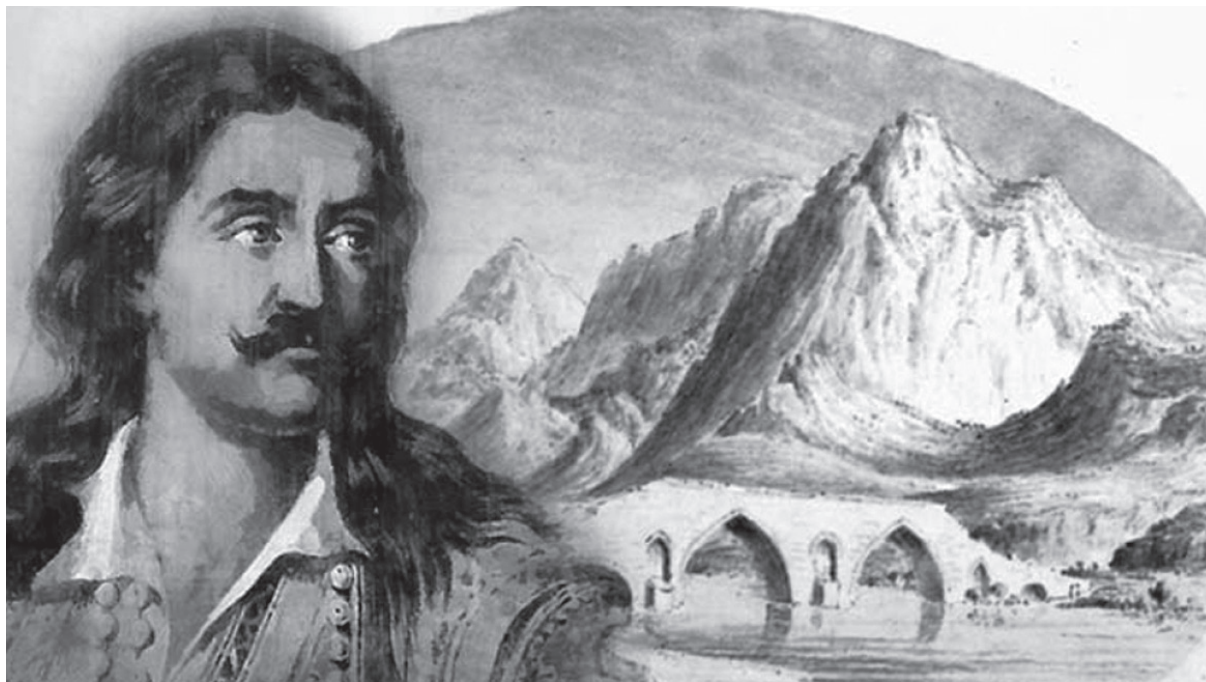
[...]

Για ν' αρματώσουνε καράβι ν' ανοικτούν, να φύγουνε

Όμοιοι με το τραμ που ξεκινάει, άδαιο κι ολόφωτο μέσ' στη νυχτερινή γαλήνη
των μπαχτσέδων.

Μ' ένα σκοπό του ταξιδιού: Προς τ' άστρα.

N. Εγγονόπουλος

Περιεχόμενα

- Προλογικό σημείωμα
- Βιβλιογραφικές αναφορές για τον ήρωα:
Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. « Η μάχη της Αλαμάνας»
(ΙΒ' Τόμος) Κων. Παπαρρηγόπουλου
Αθανάσιος Διάκος. « Η θυσία». Τάκη Λάππα
Άπαντα για τον Αθανάσιο Διάκο. «Μελετήματα και κρίσεις ιστορικών».
- Ποίημα Οδυσσέα Ελύτη
- Ποιήματα μαθητών
- Βιβλιογραφία

Προλογικό σημείωμα

Ο Αθανάσιος Διάκος, οπλαρχηγός της Ανατολικής Στερεάς, στο παρελθόν μέλος των ενόπλων της αυλής του Αλή Πασά, έπαιξε καίριο ρόλο στις πρώτες επαναστατικές δράσεις στην περιοχή της Λιβαδειάς, και χάθηκε ηρωικά έχοντας πολεμήσει στην Αλαμάνα, τον Απρίλιο του 1821.

Η δράση του - αλλά και η αξιοπρεπής και γενναία στάση του μπροστά στο μαρτυρικό θάνατο - περιποιούν τιμή για την Ανατολική Στερεά, η οποία μπήκε τον Μάρτιο ήδη του 1821 στον Αγώνα, αντίθετα από την Δυτική Στερεά που το έπραξε δύο μήνες αργότερα, στο τέλος Μαΐου 1821.

Ο πρόωρος και περήφανος θάνατος του Διάκου στέρησε την επανάσταση από την περαιτέρω συνεισφορά ενός εκλεκτού τέκνου της, που έμεινε στη συλλογική μνήμη φωτεινό και άσπιλο - ένα είδος αρχαγγέλου - αυτού του σκληρού, δύσκολου και μακρόσυρτου, όπως αποδείχτηκε, Αγώνα. Μακριά από τις θολές πρακτικές «καπακιών» όχι λίγων Ρουμελιωτών αρματολών που οδήγησαν, μετέπειτα, σε περιπλοκές καταστάσεις όπως π.χ. στην δραματική περίπτωση του έτερου ισχυρού αρματολού της Ανατολικής Στερεάς, του Οδυσσέα Ανδρούτσου.

Μαρία Ευθυμίου

Ομότιμη καθηγήτρια Ιστορίας του ΕΚΠΑ

«Ο αγώνας στην Ανατολική Στερεά Η μάχη της Αλαμάνας»

Στις αρχές Απριλίου όλη σχεδόν η ανατολική Στερεά ήταν επαναστατημένη. Ειδική δυσκολία παρουσίαζε η περιοχή του Πατρατζικίου (Υπάτης). Ο οπλαρχηγός της, Μήτσος Κοντογιάννης, ήταν διστακτικός απέναντι στην επανάσταση και αδρανούσε. Ο Διάκος με τον Δυοβουνιώτη, δίνοντας εξαιρετική σημασία στην εξουδετέρωση των Τούρκων αυτής της περιοχής, προσπάθησαν επανειλημμένα να τον συναντήσουν και έφθασαν στο χωριό Κομποτάδες ΒΔ. της πόλεως, στις 10 Απριλίου. Ο Κοντογιάννης όμως, που άνηκε σε μια από τις πιο παλαιές αρματολικές οικογένειες και πίστευε ότι η επανάσταση και άκαιρη ήταν και αβέβαιο μέλλον είχε, ανέβαλλε να τους συναντήσει. Τελικά οι δύο οπλαρχηγοί και ο Πανουργιάς, που εν τω μεταξύ είχε φθάσει εκεί, αποφάσισαν να προσβάλουν μόνοι τους το Πατρατζίκι. Μαζί τους θέλοντας και μη συνέπραξε την τελευταία στιγμή και ο Κοντογιάννης. Έτσι στις 18 Απριλίου χωρισμένοι σε δύο σώματα προσέβαλαν την πόλη και αφού διέλυσαν τους οχυρωμένους στα σπίτια Τούρκους μπήκαν μέσα νικητές. Εκείνοι, βλέποντας ότι ήταν ανώφελη η παραπέρα αντίσταση, αποφάσισαν να συνθηκολογήσουν. Ήδη όμως η βοήθεια, που από ημέρες οι Τούρκοι περίμεναν, ήταν πολύ κοντά.

Πραγματικά ο Χουρσήτ πασάς, μαθαίνοντας στα Ιωάννινα τις πρώτες πολεμικές κινήσεις των επαναστατών στην Πελοπόννησο και αδυνατώντας ο ίδιος να εκστρατεύσει, διέταξε τον έμπιστό του Κιοσέ Μεχμέτ να κατεβεί επικεφαλής ισχυρών στρατευμάτων στην Πελοπόννησο διά μέσου της Θεσσαλίας, της Βοιωτίας και του Ισθμού και να καταστείλει αμέσως την επανάσταση. Συγχρόνως διατάχθηκε να συνεκστρατεύσει και ο Ομέρ Βρυώνης, που μόλις είχε διορισθεί πασάς του Βερατίου. Η εκλογή ήταν άριστη, γιατί ο Όμέρ Βρυώνης ήταν από τους ικανότερους Τούρκους στρατηγούς και, μολονότι τυπικά ήταν υπό τον Κιοσέ Μεχμέτ, ουσιαστικά εκείνος διηύθυνε την εκστρατεία. Επιπλέον ο Χουρσήτ θεωρώντας προσωπική και οικογενειακή μαζί υπόθεση την καταστολή της επαναστάσεως στην Πελοπόννησο - στην Τριπολιτσά είχε αφήσει τους θησαυρούς και τα χαρέμια του - έστειλε και τρίτη δύναμη υπό τον κεχαγιάμπεη του επιτελείου του Μουσταφά διά μέσου της Αιτωλοακαρνανίας.

Στις 17 Απριλίου ο Κιοσέ Μεχμέτ πασάς και ο Ομέρ Βρυώνης, με 8.000 περίπου άνδρες, έφθασαν στο Λιανοκλάδι, μισή ώρα μόλις μακριά από το Πατρατζίκι. Το μαρτυρούσαν τα πυκνά πυρά στην πεδιάδα. Έτσι το βράδυ της 18ης προς τη 19η του μηνός οι οπλαρχηγοί, από φόβο μήπως περικυκλωθούν, υποχώρησαν αφήνοντας πίσω τους μισοκαμένο το Πατρατζίκι, χωρίς όμως και να έχουν πετύχει κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα. Ήδη η προσπάθεια συνδιαλλαγής με τον Κοντογιάννη

τους είχε στοιχίσει οκτώ πολύτιμες ημέρες δράσεως. Με την άφιξη των εχθρικών ενισχύσεων άρχιζε στην ανατολική Στερεά ο «υπέρ πάντων αγών».

Μετά την αποχώρησή τους από το Πατρατζίκι οι τρεις οπλαρχηγοί, Διάκος, Πανουργιάς και Δυοβουνιώτης, συναντήθηκαν στους Κομποτάδες και από εκεί στις 20 Απριλίου έφθασαν στη Χαλκωμάτα. Μοναδική τους σκέψη ήταν με ποιο τρόπο θα αντιμετώπιζαν αποτελεσματικότερα τα πολυάριθμα τουρκικά στρατεύματα. Η γνώμη του Δυοβουνιώτη ήταν να μην κατατμηθούν πολύ οι ελληνικές δυνάμεις - άλλωστε δεν υπερέβαιναν τους 1.500 άνδρες - αλλά να τοποθετηθούν σε δύο οχυρώματα κοντά στον Γοργοπόταμο. Αντίθετα ο Πανουργιάς, και μαζί με αυτόν και ο Διάκος, υποστήριζαν ότι έπρεπε οπωσδήποτε να καταληφθούν οι δύο δρόμοι που οδηγούσαν, ο πρώτος στη Λοκρίδα και στη Βοιωτία και ο δεύτερος στη Φωκίδα. Με αυτή τη γνώμη τελικά αναγκάστηκε να συμφωνήσει και ο Δυοβουνιώτης. Έτσι οι δυνάμεις χωρίστηκαν: ο Δυοβουνιώτης κατέλαβε με 400 άνδρες τη γέφυρα του Γοργοποτάμου και ο Πανουργιάς με 600 κατευθύνθηκε στο χωριό Μουσταφάμπεη και στη Χαλκωμάτα (στον δρόμο των Σαλώνων). Στο Μουσταφάμπεη οχυρώθηκαν λίγοι άνδρες υπό τον Κορνά Τράκα και τον Παπαντρέα Κοκκοβιστιανό, ενώ ο ίδιος ο Πανουργιάς με τον επίσκοπο Σαλώνων Ησαΐα - από τους πιο ενθουσιώδεις πρωτεργάτες της επανάστασεως στα Σάλωνα - κατέλαβε τη Χαλκωμάτα. Όσο για τον Διάκο με 500 περίπου άνδρες ανέλαβε να υπερασπίσει τη γέφυρα της Αλαμάνας και τα Πουριά, από όπου περνούσε ο δρόμος που οδηγούσε στις Θερμοπύλες. Στους έμπιστους του Καλύβα και Μπακογιάννη ανέθεσε τη φύλαξη της γέφυρας με λίγους άνδρες, ενώ ο ίδιος οχυρώθηκε στη Δαμάστα που δέσποζε στη ράχη για να ελέγχει τον δρόμο.

Στις 23 Απριλίου (ή στις 22, σύμφωνα με ορισμένους απομνημονευματογράφους) μόλις είχαν οχυρωθεί οι ελληνικές δυνάμεις, φάνηκε η στρατιά του Ομέρ Βρυώνη που ερχόταν από το Λιανοκλάδι, από τη Λαμία ερχόταν και ο Κιοσέ Μεχμέτ. Άξιος στρατηγός ο Ομέρ Βρυώνης αποφάσισε να επιτεθεί ταυτόχρονα εναντίον των ελληνικών θέσεων. Το σώμα του Δυοβουνιώτη μπροστά στην τεράστια δύναμη του εχθρικού πεζικού και ιππικού γρήγορα υποχώρησε στη θέση Δέμα, αλλά και από εκεί καταδιώχθηκε. Αντίθετα στο Μουσταφάμπεη, όπου οι λίγοι άνδρες του Κορνά Τράκα είχαν οχυρωθεί στα σπίτια και στα άλλα επίκαιρα σημεία του χωριού, η αντίσταση υπήρξε σθεναρή. Οι εχθροί οπισθοχώρησαν και αφού ενώθηκαν με την κύρια δύναμη του Ομέρ Βρυώνη όρμησαν κατά του Πανουργιά στη Χαλκωμάτα, ενώ άλλο τμήμα κτυπούσε τον Διάκο. Μετά από λίγο έφθασε και η δύναμη του Κιοσέ Μεχμέτ και ρίχθηκε και αυτή εναντίον των υπερασπιστών της Αλαμάνας. Το σώμα του Πανουργιά μετά από αρκετή αντίσταση άρχισε να κάμπτεται και να υποχωρεί, ιδίως μετά τον σοβαρό τραυματισμό του Πανουργιά που μαχόταν στην πρώτη γραμμή. Η υποχώρηση ήταν δραματική. Πολλοί ήταν οι νεκροί και ανάμεσά τους ο επίσκοπος Ησαΐας. Πεισματική εν τω μεταξύ εξακολουθούσε η αντίσταση

στην Αλαμάνα. Βλέποντας ο Διάκος ότι λιγότευε η δύναμη των μαχητών πάνω στη γέφυρα, τους έστειλε βοήθεια. Μετά από λίγο οι ηρωικοί Καλύβας και Μπακογιάννης κλείσθηκαν με ελάχιστους συντρόφους των σε ένα χάνι κοντά στη γέφυρα, για να απασχολήσουν για λίγο τους εχθρούς και να ανακουφίσουν τους συμπολεμιστές τους. Βλέποντας οι άνδρες του Διάκου ότι δεν ωφελούσε η παραπέρα αντίσταση, εφόσον τα σώματα του Δυοβουνιώτη και του Πανουργιά είχαν υποχωρήσει, προσπάθησαν να τον πείσουν να απομακρυνθεί για να γλυτώσει. Ήδη λίγοι, γύρω στους 50, είχαν παραμείνει πολεμώντας κοντά του. Απτόητος όμως εκείνος συνέχιζε τον μάταιο αγώνα, ώσπου τραυματίστηκε στον ώμο και τελικά συνελήφθη από πέντε Αλβανούς. Τα παλικάρια του είχαν όλα φονευθεί και μαζί τους ο Καλύβας και ο Μπακογιάννης, που ορμώντας από το χάνι για να τρέξουν κοντά στον αρχηγό τους, έπεσαν νεκροί.

Στη Λαμία, όπου μεταφέρθηκε ο Διάκος, εξέπληξε τους δύο πασάδες με το θάρρος και τη γενναιότητά του. Ο Ομέρ Βρυώνης μάλιστα τόσο εντυπωσιάστηκε από τον άφοβο οπλαρχηγό, που θέλησε να τον προσλάβει στην υπηρεσία του. Περήφανε ήταν η άρνηση του Διάκου: «Ούτε σε δουλεύω πασά, ούτε σ' ωφελώ κι αν σε δουλεύσω» και το ίδιο περήφανα και γενναία δέχθηκε τον φρικτό θάνατο με ανασκολοπισμό. Ο θάνατός του άφησε δυσαναπλήρωτο κενό στην πατρίδα του που στερήθηκε στον πρώτο κιόλας μήνα της Επανάστασεως από έναν εξαιρετο στρατιωτικό αρχηγό και πατριώτη.

Μετά τη μάχη της Αλαμάνας, στην οποία θυσιάστηκαν 200 περίπου Έλληνες, ο δρόμος της Βοιωτίας ήταν πια ελεύθερος για τους δύο πασάδες. Η εκστρατεία τους στην ανατολική Στερεά φαινόταν ότι σύντομα θα είχε αίσιο τέλος και θα πραγματοποιούνταν ο αντικειμενικός σκοπός τους, δηλαδή η κάθοδος στην Πελοπόννησο.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους
Κων. Παπαρρηγόπουλου
ΙΒ τόμος

«Η Θυσία»

«Και των ηρώων το καύχημα στη δόξα του Κυρίου Θανάση Διάκο σ' έφερε ο δαρμός του μαρτυρίου».

Παλαμάς

Κατά το σούρουπο στις 22 του Απρίλη, οι πασάδες με τον αιχμάλωτο και το νικηφόρο ασκέρι τους φτάσανε στη Λαμία. Όπως και την ημερομηνία της μάχης, έτσι και στου μαρτυρίου, οι πιο πολλοί ιστορικοί διαφωνούνε. Άλλοι θέλουν την 23 κι άλλοι την 24. Μα αφού πιάστηκε στις 22, πώς μπορούσαν να τον κρατήσουν δυο μέρες υπόδικο; Τι θα κέρδιζαν; Πιστεύω πως η μέρα του θανάτου του είναι η άλλη της μάχης, δηλαδή η 23 του Απρίλη.

Οι Τούρκοι της Λαμίας στο έμπα της πόλης καρτερούσαν τους Μουσουλμάνους για να τους καλοδεχτούνε και να χαιρετήσουν τους νικητές πασάδες. Μαζί μ' αυτό όμως θέλανε να δούνε και το ζορμπά, αρχηγό, επαναστάτη των Γκιαούρ. Από ματτατοφόρους είχαν μάθει πως τον πιάσανε ζωντανό κι ότι τον φέρνανε. Σαν τον αντίκρισαν πάνω στο μουλάρι, τον καλωσόρισαν με βρισιές, κοροϊδίες και φτυσίματα. Ακόμα και τον πετροβολούσανε.

Για να γλυτώσει ο καπετάν Διάκος απ' τους εξευτελισμούς αυτούς και γιατί οι πόνοι της λαβωματιάς του όσο πήγαιναν και γίνονταν αβάσταχτοι, στους Αρβανίτες που τον ακολουθάγανε τους φώναξε:

- Δε βρίσκεται από σας κανένα παλληκάρι να με σκοτώσει; Γιατί αφήνετε τους Χαλτούπηδες να με παιδεύουν; Εγώ κακούργος δεν είμαι.

Αποκαμωμένος ζητούσε το θάνατο. Τα λόγια του αυτά κάνανε τους Αρβανίτες, να τον ψυχοπονέσουν. Μπήκανε στη μέση και παραμερίσανε όλους τους Τούρκους που του φέρνονταν έτσι. Καταφέρανε να εξακολουθήσει το δρόμο του ως μέσα στη Λαμία χωρίς να τον πομπεύουν.

Το πώς πέρασε ο αιχμάλωτος τη νύχτα μέσα στη φυλακή του δεν έχουμε πολλές πληροφορίες. Από κατοπινούς βιογράφους του αναφέρονται τούτα: «Τα της νυκτός είναι άδηλα. Ο ήρωας, λέγεται, εβασανίσθη, ει και ο Ομέρ επέταξε αυστηράν φύλαξιν». Άλλος πάλι: «Και τα μεν μαρτύρια του Διάκου εν τη φυλακή κατά την νύκτα εκείνην παρατρέχομεν, ως μη γράφοντες τραγωδίαν».

Η παράδοση μας λέει, ότι τον φυλακίσανε μέσα σε κάποιο χάνι που βρισκόταν τότε σχεδόν αγνάντια από κει που είναι το ηρώο του σήμερα. Κει ξημερώθηκε και παράδερνε όλη τη νύχτα απ' τους πόνους του σπασμένου χεριού του. Οι φύλακές του κανέναν δεν αφήσανε να τον ζυγώσει, μήτε κι αυτόν το χανιτζή. Αυτά τα λίγα ξέρουμε για την τελευταία του νύχτα.

Σαν ξημέρωσε του Αϊ - Γιωργιού, τον πήγανε απ' τη φυλακή του στο σεράι του Χαλήλ μπέη, βοεβόδα της Λαμίας. Το κονάκι του βοεβόδα βρισκόταν, κατά τη λαμιώτικη παράδοση, στον Τουρκομαχαλά, στη δυτική μεριά της πόλης ανάμεσα στους δρόμους σήμερα Αχιλλέα και Υψηλάντη. Πριν από εικοσιπέντε χρόνια σώζονταν τα γκρεμίσματά του κι ήταν γνωστό με τ' όνομα «σαράι». Στο κονάκι του ο Χαλήλ φιλοξενούσε τους δυο πασάδες, και στο μέρος τούτο θα δικάζανε τον αιχμάλωτο. Η κατηγορία του, ότι ήταν αρχηγός στους επαναστάτες ραγιάδες.

Στον όντα του Χαλήλ τον καρτερούσανε οι δυο πασάδες τριγυρισμένοι απ' τους αγάδες της Λαμίας και τους αρχηγούς του στρατού. Κόσμος πολύς είχε συναχτεί για να παρακολουθήσει τη δίκη.

Μόλις τον φέρανε μπροστά στους κριτές του, ο Χαλήλ μπέης πρόσταξε και του προσφέρανε καφέ «στο σανίδωμα τού οντά». Χωρίς άργητα, άρχισε η δίκη. Πρώτος τον ξέτασε ο Βρυώνης, μιλώντας του αρβανίτικα.

- Από λόγου σου ορέ έγινε τέτοιος πόλεμος;
- Από λόγου μου κι απ' όλους που αγαπάνε την πατρίδα.
- Και δεν το 'ξερες ορέ που θα σ' έπιανα ζωντανό και πως έχω διαταγή από τον Χουρσήτ κι από το Σουλτάνο να σε ψήσω ζωντανό;
- Αν ήξερα, ότι δεν ήθελα σκοτωθεί στον πόλεμο, θα κρατούσα ένα φουσέκι και για τον εαυτό μου.

Τέτοιες απαντήσεις έδινε ο αγέρωχος φυλακισμένος. Αν το αιματοστάλαχτο κορμί του τον είχε εγκαταλείψει, η ψυχική του δύναμη μήτε τόσο δα δεν λύγισε. Ύστερα απ' τις παλληκαρίσιες αυτές απαντήσεις, όλοι προδικάζανε το ποιο θα ήταν το τέλος του. Σε κάποια στιγμή «μπαίνει στη μέση το καλλίτερο παλληκάρι της Αρβανιτιάς, εκείνος που πρώτος αγκάλιασε το Διάκο και λέγει εις τον πασά ότι είναι κρίμα να χάνονται τέτοια παλληκάρια, και τον παρακαλεί να μην χαλάσει το Διάκο.

Μα φαίνεται πως κι ο Βρυώνης είχε την ίδια γνώμη με τον Αρβανίτη. «Θαυμάσας ο Βρυώνης εις τους λόγου του (Διάκου), απεφάσισε να τον ιατρεύση και ελευθέρωση». Κι η παράδοση μας λέει και τούτα τα παράξενα: Ο Βρυώνης μίλησε τάχα κι ιδιαίτερα στο Διάκο και του πρότεινε να χτυπήσουν μαζί τους Τούρκους. Ύστερα απ' αυτή τη νίκη θα μοιράζανε τη χώρα, ο Βρυώνης θα έπαιρνε την Αλβανία κι οι Έλληνες την υπόλοιπη Ελλάδα. Αλλά κι αυτό ο Διάκος το αρνήθηκε.

Ανώφελα ο Βρυώνης στη δίκη με διάφορες ερωτήσεις προσπαθούσε να του αρπάξει το μυστικό των επαναστατών. Ο Διάκος δίνει αόριστες απαντήσεις, αποφεύγοντας να πει και την παραμικρή λέξη που θα μπορούσε να προδώσει τον Αγώνα. Να πως αναφέρει ο Γεράντωνος τη συνέχεια απ' τη στιχομυθία Διάκου - Βρυώνη.

Διάκος: Δεν θέλω, ορέ βρωμόσκυλα, να μου λυπηθείτε σεις την παλληκαριά. Εκείνος που πεθαίνει για την πατρίδα και την πίστη του Χριστού δεν φοβάται ούτε σούβλισμα, ούτε ψήσιμο.

Ομέρ: Τι λες ορέ παλαβέ, προτιμάς το θάνατο;

Διάκος: Τον προτιμώ και κάμε το χρέος σου μια ώρα αρχύτερα για να μη σας βλέπω στα μάτια μου.

Η αντρίκια στάση του, οι περιφρονητικές απαντήσεις του ξαγριώνουν τους γύρα αγάδες και θεατές που παρακολουθάνε τη δίκη. Ο Βρυώνης το βλέπει, μα θέλει σώνει και καλά να τον γλυτώσει. Κάνει μια καινούργια προσπάθεια χρησιμοποιώντας τον Χαλήλ μπέη. Προτείνει στο Διάκο, μέσον του βοεβόδα της Λαμίας, να υπηρετήσει τους Τούρκους κατά της πατρίδας του.

- Χαλήλ μπέη, δεν σε υπηρετώ κι αν σε υπηρετήσω δεν θα σε ωφελησω, είναι η απάντησή του.

Αυτή κορώνει πιο πολύ τους συναγμένους Μουσουλμάνους. Ο Βρυώνης όμως μ' όλες τις προκλητικές απαντήσεις του αιχμάλωτου, δεν αποτραβιέται απ' τις προσπάθειές του. Ακόμα δεν μπορεί να στιμάρει και να 'μπει στη νοοτροπία του ανθρώπου που έχει μπροστά του. Δεν μπορεί να νοιώσει πως δεν είναι ένας τυχαίος ζοριμπάς. Το μυαλό του δουλεύει καινούργιους τρόπους για να του δώσει την ευκαιρία να σωθεί. Μπορεί αυτό να ήταν κι η υπόσχεση που είχε δώσει στους Αρβανίτες του. Κάνει μια τελευταία προσπάθεια. Του προτείνει ν' αλλαξοπιστήσει. Ούτε λίγο, ούτε πολύ: να τουρκέψει.

Τη σκηνή κείνης της στιγμής και την απάντηση μας φύλαξε ο αυτόπτης Κουνούπης: «Αλλ' ο Διάκος μετά τον καφέ, τον οποίον τω είχαν προσφέρει, επιθέσας υπερηφάνως τον ένα πόδα επί του άλλου και στρίψας τον μύστακά του, τοις απεκρίθη, ούτε την θρησκείαν του αλλάσσει, ούτε το γένος του προδίδει. Προτιμά εκατόν φορές τον θάνατο. Διάκοι ως αυτός και πολλοί καλλίτεροί του είναι χιλιάδες πέραν της Αλαμάνας». Μα πιο παραστατικά μας δίνει την απάντησή του σε δυο στίχους το τραγούδι του:

«Πάτε και σεις κι η πίστη σας Μουρτάτες να χαθήτε,
εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός θε ν' αποθάνω».

Λόγια που απόμειναν για τους Έλληνες ιερό φυλαχτό και τιμάνε την ελληνική φυλή.

Οι διάφορες προτάσεις που του κάνανε οι Τούρκοι κι η πλαστή δίκη, είχαν εξαγριώσει και νευριάσει το λαβωμένο Διάκο. Έξω νου απ' την τελευταία τους πρόταση και για να δώσει ένα σύντομο τέλος σ' όλα αυτά, με μια κλωτσιά αναποδογυρίζει το δίσκο με τον καφέ και βγάζοντας το φέσι απ' το κεφάλι του, το πετάει απ' το πλαϊνό παράθυρο έξω. Η χειρονομία του αυτή ήταν η πιο μεγάλη προσβολή που μπορούσε να κάνει στους Οθωμανούς.

Οι Τούρκοι ύστερα απ' αυτό αρχίσανε να φωνάζουν, να χειρονομάνε φοβερίζοντας και να ζητάνε το θάνατο του Έλληνα αιχμαλώτου. Ο Βρυώνης πια είχε ξαρματωθεί από κάθε άλλη του προσπάθεια για να τον σώσει.

Ο Μεχμέτ πασάς όλο αυτό τον καιρό δεν έβλεπε με καλό μάτι τη μεροληπτική στάση του Βρυώνη και τις ενέργειές του να σώσει το ζορμπά Γκιαούρ. Ούτε κι ο

Χαλήλ μπέης που με παρακάλια ζητούσε «την άμεσον και παραδειγματικήν μάλιστα θανάτωσιν τούτου, ως προσώπου λίαν επιφόβου». Αναγκάστηκε τότε ο Κιοσέ να φοβερίσει το Βρυώνη πως, αν δεν σκοτώσει το Διάκο «μέλλει να γράψη κατ' αυτού εις τον αρχιστράτηγον», στο Χουρσήτ. Μπορεί αυτό να στάθηκε αφορμή που ο Βρυώνης δεν ξανακατεύτηκε στην υπόθεση Διάκου.

- Θα θανατωθείς Διάκο αδίκως χωρίς να ελευθερώσεις την πατρίδα σου, του φωνάζανε οι συγκεντρωμένοι Τούρκοι για να τον περιγελάσουν.

- Δεν με φοβερίζετε βρωμόσκυλα. Η Ελλάς έχει πολλούς Διάκους. Ήταν η τελευταία του απάντηση.

- Να σουβλιστεί, είπε τότε οργισμένος ο Κιοσέ Μεχμέτ πασάς.

Με τη λέξη αυτή είχε κριθεί πια ο αιχμάλωτος. Ο πασάς είχε βγάλει την απόφασή του: «Να σουβλιστεί».

Η τιμωρία τούτη ήταν συνηθισμένη στους επαναστάτες κατά της Πόρτας κι ήταν γνωστή με τ' όνομα παλούκωμα. Γινότανε η εκτέλεση μ' αυτό τον τρόπο: Από το κάτω μέρος του μελλοθάνατου περνούσανε μια σούβλα που έβγαине στην πάνω μεριά, ανάμεσα στους ώμους. Ύστερα στήσανε τη σούβλα όρθια ως ότου με φρικτούς πόνους πέθαινε ο κατάδικος. Σε τόσο βαριά τιμωρία είχε καταδικαστεί ο αρχηγός της Βοιωτίας. Τέτοιο σκληρό θάνατο θα λάβαινε ο πρόμαχος της λευτεριάς.

Γαλήνια άκουσε την καταδίκη του. Ήταν κάτι που είχε προεξοφλήσει και πρόσμενε. Στα Πουριά είχε θυσιάσει τη ζωή του. Έτυχε να μην τον βρει κει βόλι θανάσιμο, γιατί η Μοίρα του φύλαγε άλλο θάνατο. Γί' αυτόν πια δεν είχε σημασία. Ο τρόπος μονάχα θα ήταν αλλιώτικος...

Μα και τι σύμπτωση! Το πτώμα ενός άλλου πρόμαχου της λευτεριάς, στον ίδιο τόπο, παρόμοια έπαθε. Όταν ο Ξέρξης αντίκρισε το κουφάρι του Λεωνίδα κι έμαθε ότι αυτός ήταν ο ηρωικός αρχηγός των Σπαρτιατών «εκέλευσε αποταμόντας την κεφαλήν ανασταυρώσαι»!...

Η ώρα ήταν δυο ύστερα απ' το μεσημέρι, όταν οι δήμιοι εκτελέσανε το απάνθρωπο έργο τους.

Το πώς γινόταν τότε το σουβλισμα μας το λέει μια παλιά μαρτυρία: «Ζων ο κατάδικος ετίθετο επί ανεστραμμένου σάγματος ύπτιος, δεδεμένος χείρας και πόδας, δύο δε ρωμαλέοι δήμιοι εκάθηντο επ' αυτού, τρίτος εστήριζεν εις τον πρώτον ξύλινον οβελόν, ομοίαν με τας σούβλας, ας μεταχειριζόμεθα δια το ψήσιμο των αρνίων του Πάσχα και τέταρτος δια σιδηράς η ξύλινης σφύρας, εκτύπα το οπίσθιον του οβελού, έως ου η ακωκή εξήρχετο εκ της κεφαλής ή εκ θατέρας των ωμοπλατών καθ' ην τυχαίως ελάμβανε διεύθυνσιν εάν ο οβελός εξήρχετο εκ της κεφαλής ή της αριστεράς ωμοπλάτης, ο ούτω βασανιζόμενος απέθνησκεν μετ' ολίγον, εάν δε εκ της δεξιάς, έζη και τρεις και τέσσερας ημέρας».

Το ίδιο λοιπόν και το Διάκο. Με δεμένα πίσω τα χέρια τον φέρανε στο μέρος που ήταν η κοπριά. Κει τον ρίξανε μπρούμυτα πάνω στο σαμάρι και του περάσανε το σου-

βλί, που κατά τον Κουνούπη «εξήλθεν εις το άνωθεν μέρος της δεξιάς ωμοπλάτης».

Ο πρώτος διδάκτορας του Πανεπιστημίου της Αθήνας που ήταν και ιστορικός, εξετάζοντας το ζήτημα αυτό επιστημονικά ανασκευάζει τον Κουνούπη: «Αν ο πάσ-σαλος, γράφει, διήρχετο δι' όλου του πεπτικού σωλήνος και εξήρχετο μάλιστα, όπως έγραφεν ημίν αυτόπτης τις μάρτυς δια της ωμοπλάτης, δεν ήτο δυνατόν ούτε να έζη, ούτε να έπτυνεν ο Διάκος». Έχει, λοιπόν τη γνώμη, ο γιατρός ιστορικός, ότι το παλούκωμα «έπραξαν οι δήμιοι ούχι δια του αφεδρώνος και δι' όλων των σπλάγ-χνων της τε κοιλίας και. του θώρακος, διότι ούτω βεβαίως δεν ήθελεν επιζήσει αλλ' υπό το δέρμα». Απόλυτα δίκιο έχει ο Γούδας. Με την τιμωρία που βάλανε οι πασά-δες στο Διάκο, σκοπό δεν είχαν να τον θανατώσουν με μιας, μα να τον τυραννή-σουν πρώτα αρκετά. Γι' αυτό φαίνεται πως τον σουβλίσανε κάτω απ' το δέρμα, ίσα - ίσα να κρατιέται στη σούβλα το κορμί.

Αφού τον παλούκωσαν, τον σήκωσαν όρθιο με τη σούβλα. Ύστερα μπήξανε μέσα στην κοπριά το κάτω μέρος της σούβλας, τόσο όσο να πατάνε και τα πόδια του μάρτυρα, κρατώντας κάπως το βάρος, και στρίψανε το κορμί κατά το βα-σίλεμα. Το κάνανε αυτό για να χτυπάει αδιάκοπα ο ήλιος κατά πρόσωπο τον πα-λουκωμένο, γιατί ήταν η ώρα για το ηλιόγερμα. Ο άγνωστος ποιητής που με τόση ιστορική ακρίβεια μας έδωσε τη δράση και το μαρτύριο του καπετάν Διάκου, δεν παράλειψε στο τραγούδι του ν' αναφέρει και το στήσιμο:

«Ολόρθο τον εστήσανε κι αυτός χαμογελούσε».

Τα όσα λέγονται για το ψήσιμο, τα θεωρώ ολότελα φανταστικά και ψεύτικα. Ο Φιλήμονας πρώτος γράφει ότι διατάχθηκε «η ανασκολόπισις και η δια πυράς όπτησις». Ενώ όμως πιο κάτω αναφέρει για το παλούκωμα, για το ψήσιμο τίποτα δεν λέει. Απ' αυτόν παρασύρθηκαν ύστερα μερικοί. Απ' τους άλλους συγχρόνους του, κανένας δεν παραδέχεται το παραμύθι αυτό κι όλοι καθαρά μας λένε ότι τον παλούκωσαν μονάχα. Ακόμα κι αυτό το τραγούδι του.

Δεν πρέπει να μας μείνει αμφιβολία, πως το ψήσιμο του Διάκου δεν ήταν παρά ένα φανταστικό κατασκευάσμα. Για κείνη την εποχή και γι' αρκετά ύστερα, το ψέμα αυτό χρειαζότανε σαν μια προπαγάνδα για να φανατίζει τότε τους Έλληνες. Τώρα όμως πια, νομίζω πως είναι καιρός και μπορεί κανείς να γράφει αφτιασίδωτη την ιστορία του Εικοσιένα.

Ολόγυρα απ' το σουβλισμένο βάλανε πάνω στην κοπριά κοντά ογδόντα κεφά-λια. Τα είχαν κόψει απ' τα κουφάρια των Ελλήνων μαχητών. Μέσα σ' αυτά ήταν και το κεφάλι του ιεράρχη Ησαΐα, του αδερφού του Παπαγιάννη, του Μπακογιάννη, του Καλύβα, του Γιαννάκη Παπαχατζή, του αδερφού του Διάκου Κώστα Μασα-βέτα κι άλλων. Για εμπαιγμό σε κάθε κεφάλι κολλήσανε κι από μια επιγραφή με τη λέξη: «καπετάνος». Ύστερ' από λίγο όλα αυτά τα κεφάλια τα γδάρανε μπροστά στο σουβλισμένο αρχηγό τους.

Μόλις στήσανε τον παλουκωμένο οι Οθωμανοί, θεατές και στρατιώτες, για να

του κάνουν το μαρτύριο πιο τυραννικό, αρχίσανε να τον χτυπάνε και να τον κοροϊ-δεύουν. Κι αυτός, όσο στην αρχή είχε δυνάμεις:

«Τους έβριζε την πίστη τους, τους έλεγε μουρτάτες»

μας λέει το τραγούδι του που συμφωνάει και με την ιστορία.

Σιγά -σιγά, οι δυνάμεις του αρχίσανε να τον αφήνουν. Το αίμα που έτρεχε αδιά-κοπα απ' τη λαβωματιά του, του είχε φέρει μεγάλη δίψα. Για να δροσίσει τα φλογι-σμένα σωθικά του, γύρευε κάθε τόσο «νερό...». Το μόνο που ήθελε. Οι δήμιοι όμως το απαγορεύανε. Κανένας δεν τολμούσε να τον ζυγώσει. Είχε δοθεί απαγορευτική διαταγή σ' όλους. Και μια κι αυτό ακόμα δεν το επιτρέπανε, αποζητούσε να ρίξει κανένας να τον σκοτώσει, για να γλυτώσει μια ώρα αρχύτερα απ' τα βάσανά του.

Μα ποιος να νοιαστεί γι' αυτόν. Ποιος να του παρασταθεί στο μαρτύριό του. Όλοι οι Έλληνες της Λαμίας μανταλωμένοι στα σπίτια τους καρδιοχτυπούσανε, για-τί θαρρούσαν πως από στιγμή σε στιγμή οι Τούρκοι θα βάζανε μαχαίρι πάνω τους και θ' άρχιζε η σφαγή. Δεν τολμούσανε μήτε στα καφάσια να ζυγώσουν και να δού-νε το τι γινότανε έξω. Το μόνο που θα μπορούσε να τον λυτρώσει και να του χαρίσει τη γαλήνη ήταν ένα βόλι στην καρδιά, στο ριζάφτι ή στο μεσόφρυδο. Αυτό θα του έδινε την ευθανασία. Μα ποιος να το αποτολμήσει...

Οι Οθωμανοί χαίρονταν που τον βλέπανε να βασανίζεται κι οι Αρβανίτες, που χθες του είχαν δείξει κάποια συμπάθεια, σήμερα μένανε αδιάφοροι. Στο τέλος όμως βρέθηκε κάποιος, που προσπάθησε να του συντομεύσει το τέλος του.

Η παράδοση τον θέλει Αρβανίτη, Γκέκα χριστιανό, κι ένας ιστορικός, Βούλγαρο. Τ' όνομά του κανένας δεν το έμαθε. Ήταν ιπποκόμος σε κάποιο αγά, μέσα στ' ασκέ-ρι. Είχε έτοιμο τ' άλογο του αφέντη του, να το πάει τη νύχτα και να το βοσκήσει έξω στα λιβάδια. Μαζί μ' όλους παρακολουθούσε κι αυτός το μαρτύριο του αιχμά-λωτου. Τον άκουσε με πόση λαχτάρα αποζητούσε το θάνατο. Κι η επιθυμία του πα-λουκωμένου βρήκε καταφυγή στην ψυχή του ανώνυμου μέσα στο πλήθος. Αφού κανενός άλλου χέρι σπλαχνικό δεν είχε την αφοβία να τον λυτρώσει με το θάνατο, τούτος θ' αποτολμούσε.

Είχε αρχίσει να σουρουπώνει πια. Αψηφώντας τον κίνδυνο, στάθηκε κάμποσα μέτρα μακριά απ' τον παλουκωμένο, στο μέρος που είναι σήμερα η πλατεία κι ο ανδριάντας του Διάκου. Έχοντας έτοιμο το άλογο του αφεντικού του, σημάδεψε κι άδειασε το ντουφέκι του κατά τη μεριά που ήταν καρφωμένος στη σούβλα ο Θανάσης Διάκος.

Ύστερα με μιας καβάλησε και σπιρουνίζοντας τ' άλογο βγήκε έξω απ' την πόλη. Πολλά βόλια ρίξαν οι φύλακες προς το μέρος που έφυγε, χωρίς να καταφέρουνε να τον πετύχουν. Ο άγνωστος χάθηκε κι έτσι κατάφερε να σωθεί. Μονάχα που ο σκοπός του δεν πέτυχε. Η απόσταση στάθηκε αιτία να λαθέψει το μάτι και το βόλι του να μην βρει το σημάδι όπως αυτός ποθούσε. Χτύπησε το Διάκο, μα όχι σε μέ-ρος που να τον αφήσει νεκρό. Το βόλι πέρασε απ' τη δεξιά πλάτη στην αριστερή,

αφήνοντάς του μια καινούργια βαριά λαβωματιά.

Η κατάσταση του ετοιμοθάνατου όσο πήγαινε γινότανε και πιο μαρτυρική. Αβάσταχτη του ήταν η δίψα που βασάνιζε τα φλογισμένα σωθικά του. Είχε χάσει πια τη φωνή του και λιγωμένα, μόλις ακουγόταν, ζητούσε αδιάκοπα:

- Μια στάλα νερό!... νερό!...

Τα πονεμένα λόγια του όμως δε φτάνανε πιο πέρα απ' τους φύλακες δήμιους, που απομένανε κει...

Η νύχτα άρχισε να πέφτει. Οι θεατές, αφού βαριεστήσανε να χαίρονται το θέαμα, ένας ένας, αποτραβιόνταν στα σπίτια τους, αφήνοντας τον αρχηγό των Γκιαούρ να ψυχομαχάει στη σούβλα του. Οι πολεμιστές, Τούρκοι κι Αρβανίτες, φεύγανε να πάνε να ξαποστάσουν πάνω στις αιματοβαμμένες δάφνες τους. Δυο - τρεις φύλακες μείνανε μονάχα στον παλουκωμένο. Κι αυτοί πολλοί ήταν. Όλα τα σοκάκια έρημα. Ψυχή δεν περνοδιάβαινε μέσα στην πόλη. Και το σκοτάδι βαρύ, σκέπαζε το μακάβριο κι απάνθρωπο κείνο θέαμα.

Μέσα στην άναστρη νύχτα, ένας Έλληνας ερχότανε ν' αποτελειώσει το έργο του ανώνυμου κείνου αλλόφυλου. Τ' όνομά του Παναγιώτης Ψωμάς κι η δουλειά του φούρναρης. Ο φούρνος του βρισκόταν κει κοντά στον τόπο που γινόταν το μάρτύριο. Αδιάκοπα άκουγε από νωρίς τα παρακάλια του μάρτυρα αρχηγού που αποζητούσε νερό. Η καρδιά του ράγιζε, μα πώς να του δώσει; Όσο ήταν μέρα, μήτε να ξεπροβάλει δεν τολμούσε. Μα τώρα που νύχτωσε θ' αποτολμούσε την παράκληση του ετοιμοθάνατου. Οι φύλακες μέσα στη νύχτα δεν θα μπορούσαν να τον δούνε. Το σκοτάδι θα του ήταν σύμμαχος. Να τον ζυγώσει του ήταν αδύνατο. Για τούτο σ' ένα μακρύ ραβδί κάρφωσε κάποιο μικρό αγγείο γιομάτο νερό, κι απ' το παράθυρο του φούρνου, με χίλιες προφυλάξεις, το ζύγωσε ο Ψωμάς στο στόμα του ετοιμοθάνατου Διάκου.

Λίγες γουλιές ήπιε ο μάρτυρας και το κεφάλι του με μιας έγειρε άψυχο. Ήταν νεκρός πια. Ξεψύχησε όπως και κάποιος Άλλος παράδωσε το πνεύμα Του.

Ζύγωνε μεσονύχτι, όταν η ψυχή του ήρωα της Αλαμάνας, άφηνε το πολυβασανισμένο του κορμί. Κοντά δέκα ώρες είχε μαρτυρήσει στη σούβλα. Το συμπεραίνω αυτό απ' τα όσα μολογάει ο αυτόπτης μάρτυς Κουνούπης, κι όσα γράφει ο γιατρός Γούδας. Άλλος πάλι μας λέει πως τρεις ώρες μόνο βάστηξε.

Τους νικητές δεν τους έφτανε που τόσο είχαν κάνει να βασανιστεί ζωντανός ο Διάκος, θέλανε κι ύστερα απ' τη θανή του να ξακολουθήσει η εκδίκησή τους. Κανέναν δεν αφήνανε να πειράξει το κουφάρι του, μα μήτε και ξεθάρρευε άνθρωπος να το ζητήσει για να το θάψει. Οι πασάδες προστάξαν να μείνει κει για να παραδειγματιστούν οι Γκιαούρηδες. Την ίδια τύχη θα 'βρισκε κάθε Έλληνας που θα είχε τα μυαλά του επαναστάτη ζορμπά αρχηγού!... Κι οι φανατισμένοι Μουσουλμάνοι περνοδιαβαίνοντας μπροστά απ' τον παλουκωμένο αρχηγό, τώρα πια νεκρό, αδειάζανε με πείσμα καταπάνω στο πτώμα του τα κουμπούρια τους. Να θαρρούσανε τάχα

πως επίτηδες καμωνόταν τον πεθαμένο ή να φοβόντανε μήπως κι αναστηθεί!... Μια σύγχρονη του πηγή πιστεύει στο δεύτερο!...

Έξη μέρες λένε πως έμεινε το κουφάρι του καρφωμένο πάνω στη σούβλα. Όλο τούτο τον καιρό τον συντρόφευαν τα κομμένα κεφάλια απ' τους συμπολεμιστές του. Και στο δράμα αυτό ερχότανε να δώσει ένα τέλος η αποσύνθεση.

Το πτώμα και τα κεφάλια αρχίσανε απ' την πολυκαιρία να βρωμάνε. Η αποφορά μέρα με τη μέρα γινόταν αβάσταχτη. Για να γλυτώσουν τότε απ' τη βρώμα αποφάσισαν οι Τούρκοι να τα χώσουν. Ο καφάμπας με κλωτσιές και βρισιές γκρέμισε τη σούβλα με το πτώμα. Ύστερα αγγάρεψε τους Λαμιώτες σιδηρουργούς Κεφάλα και Φαραδήμο να τραβήξουν το πτώμα, να το ρίξουν στο πλαϊνό ρέμα και να το σκεπάσουν με κοπριές. Στο ίδιο μέρος πετάξαν και τα κομμένα κεφάλια.

Στοματική όμως παράδοση μας λέει πως το πτώμα δεν έμεινε για πολύ εκεί. Την άλλη νύχτα κάποιος Λαμιώτης Έλληνας κρυφά το ξέχωσε. Αφού το έπλυνε και το σαβάνωσε το έθαψε στη Λαμία, έξω από κάποιο ερημοκκλήσι, πάνω κάτω κει που είναι σήμερα το σπίτι του Παπαδογιώργου.

Κι η λαμιωτική παράδοση επιβεβαιώνεται κι από αλλού. Πάνω σ' αυτό γράφει τοπική εφημερίδα τούτα:

«Λέγουσι ότι επιζή εις των Χριστιανών των λάθρα ενταφιασάντων το λείψανον του ήρωος Αθανασίου Διάκου αφ' ου επί πολλάς ημέρας έμεινεν εκτεθειμένον εις την διάκρισιν των σαρκοφάγων ορνέων. Δεν είναι άρα δίκαιον να φροντίσει η δημοτική αρχή προς ανακάλυψιν τόσω πολυτίμου δια τας επερχόμενας γενεάς λειψάνου, μετά ταύτα δε να οικοδόμηση ανάλογον μνημείον εν ω να αποθέση τα εγηνασθέντα οστά του μεγαλομάρτυρος τούτου της ελευθερίας;».

Θετικό δεν έχουμε τίποτα για τον τάφο του. Γ' αυτό οι ιστορικοί και βιογράφοι του αποφεύγουν ν' αναφέρουν σχετικά. Το ψήφισμα του Δημοτικού Συμβουλίου Λαμίας - 16/8/1843 - που το ανέφερα πιο πάνω, κοντά στ' άλλα λέει πως αποφασίζει και τούτα:

«Την ανακομιδήν των λειψάνων του αιιδίμου πρωτομάρτυρας και πρωταγωνιστού Αθαν. Διάκου και την μεταφοράν και εναπόθεσιν αυτών προς ώραν... 150 Δρχ. δια να δαπανηθώσιν εις την τελετήν της ανακομιδής των λειψάνων του μακαρίτου... να διορισθή τετραμελής επιτροπή συγκειμένη από τους ανωτέρους αξιωματικούς κυρίους Χριστόφορον Περραιβόν συνταγματάρχης, Διαμαντήν Ν. Ολύμπιον αντισυνταγματάρχην και τους ταγματάρχας Γεώργιον Ζορμπάν και Ευάγγελον Μπαλατζόν η οποία θέλει διευθύνει τα της τελετής του Μακαρίτου κατά την τάξιν...».

Μα το ψήφισμα έμεινε στα χαρτιά γιατί κι η Κυβέρνηση το ματαίωσε μα και γιατί δεν γνωρίζανε το μέρος που ήταν «ερριμμένα εις γωνίαν της Λαμίας» τα οστά του ήρωα.

Βασισμένοι λοιπόν στη γραφτή πηγή θα πρέπει να πιστέψουμε πως τα οστά του

χάθηκαν για πάντα κι ότι το ρέμα αυτό ήταν μοιραίο να γίνει ο τάφος του ήρωα της Αλαμάνας. Και κατά τον ποιητή:

«Τ' αστροπελέκι του βουνού σβυέται σ' αυτό το μνήμαι».
Μα σβήνοντας «τ' αστροπελέκι του βουνού» σκόρπισε τη λάμψη του σ' όλη την επαναστατημένη Ελλάδα. Έγινε κι αυτό ένα απ' τα λαμπερά αστέρια που οδηγάνε πάντα νικητές τους Έλληνες στους αγώνες τους για τη λευτεριά.

Το αθάνατο Εικοσιένα είναι γιομάτο από ηρωικές μορφές. Σαν τον πολέμαρχο όμως της Αλαμάνας, τον πρωτολάτη αγωνιστή της Επανάστασης, το Θανάση το Διάκο, θαρρώ πως δεν έχει να πρωτοδείξει άλλον. Ο διάκος του Πρόδρομου, που πέταξε το ράσο για να ζωστεί τ' άρματα και να τάξει τη ζωή του στη λευτεριά της σκλαβωμένης πατρίδας του, είχε γεννηθεί ήρωας και ήρωας πέθανε.

«Θανάσης Διάκος» **Τάκη Λάπη**

«Μελετήματα και κρίσεις ιστορικών»

Την 1η του Απρίλη ανεμίζουν επίσημα τα μπαϊράκια του σηκωμού (σημ. του επιμ.: στη Λιβαδειά), όσο που οι καμπάνες της μητρόπολης, που ως χτες δεν τόλμαγαν να τις χτυπήσουν οι χριστιανοί, βάραγαν αναστάσιμα καλώντας τον λαό. Κι άμα συνάχτηκε, τους μίλησε ο Διάκος. Τους είπε πως έφτασε η ώρα που τόσες γενιές την καρτερούσαν. Δεν έκρυψε πως ο αγώνας και δύσκολος θα είναι και μεγάλες θυσίες θα χρειαστούν. Και τελείωσε την ομιλία του με τους αθάνατους στίχους του μεγαλομάρτυρα Ρήγα:

«Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή».

Δημ. Φωτιάδης
(Η Επανάσταση του Εικοσιένα, τ. 2, σελ. 45)

Ο Θανάσης Διάκος, ηγέτης εύψυχος από λαϊκή ρίζα, κράτησε τις θέσεις του στο γεφύρι της Αλαμάνας, χτύπησε παληκαρίσια τους Τούρκους και έπεσε πληγωμένος στα χέρια τους. Προσπάθειες του εχθρού να τον προσεταιριστεί απότυχαν και ο έξοχος εκείνος ήρωας βρήκε μαρτυρικό θάνατο στη Λαμία, σουβλισμένος κατά τον παλιό βάρβαρο τρόπο που μεταχειρίστηκαν οι Τούρκοι και στο διωγμό των κλεφτών του Μοριά στα 1806.

Τάσος Βουρνάς
(Ιστορία της Νεώτερης και Σύγχρονης Ελλάδας, τ. Α', σ. 86)

Στρατιωτικός αρχηγός των Ελλήνων έγινε ο Διάκος, άνδρας δίκαια φημισμένος για το θάρρος του και τον πατριωτισμό του.

Γ. Φίνλεϋ

Οι Τούρκοι επέρασαν από την Αλαμάναν, όπως επέρασαν άλλοτε και οι Πέρσαι, αλλ' ο ηρωισμός του Διάκου και των συντρόφων του υπήρξε γόνιμος. Εδίδαξε την αυτοθυσίαν.

Διον. Κόκκινος
(Ελληνική Επανάσταση, τ. Α', σ. 443)

«Άπαντα για τον Αθανάσιο Διάκο»
Συλλογικό

Μνημείο του Αθανάσιου Διάκου κοντά στη γέφυρα της Αλαμάνας.
Ψηφιδωτό της Έλλης Βοΐλα που τοποθετήθηκε το 1963 κατόπιν παραγγελίας
της Τοπικής Ενώσεως Δήμων και Κοινοτήτων Φθιώτιδος

«Δώρο ασημένιο ποίημα»

Ξέρω πως δεν είναι τίποτε όλα αυτά και πως η γλώσσα που μιλώ δεν έχει αλφάβητο. Αφού και ο ήλιος και τα κύματα είναι μια γραφή συλλαβική που την αποκρυπτογραφείς μονάχα στους καιρούς της λύπης και της εξορίας.

Κι η πατρίδα μια τοιχογραφία μ' επιστρώσεις διαδοχικές φράγκικες ή σλαβικές που αν τύχει και βαλθείς για να την αποκαταστήσεις πας αμέσως φυλακή και δίνεις λόγο σ' ένα πλήθος εξουσίες ξένες μέσω της δικής σου πάντοτε όπως γίνεται για τις συμφορές.

Όμως ας φανταστούμε σ' ένα παλαιών καιρών αλώνι που μπορεί να 'ναι και σε πολυκατοικία ότι παίζουνε παιδιά κι ότι αυτός που χάνει πρέπει σύμφωνα με τους κανονισμούς να πει στους άλλους και να δώσει μian αλήθεια.

Οπότεν βρίσκονται στο τέλος όλοι να κρατούν στο χέρι τους ένα μικρό Δώρο ασημένιο ποίημα.

Οδυσσέας Ελύτης

«Το φωτόδεντρο και η δέκατη τέταρτη ομορφιά»

«Θα φτιάξουμε - σου υποσχόμαστε -
μια αληθινή σου φωτογραφία»

Ποιήματα μαθητών

Ρίζες και Ορίζοντες

Οι σπουδαίοι ποτέ δεν χάνονται,
σαν ψίθυροι στο φως γεννιούνται
και στις καρδιές μας ζουν.
Κύματα είναι, πάντα κινούνται,
στη μνήμη ανθίζουν, δεν τελειώνουν.

Θάνατος αθάνατος

Στάθηκε μόνος, σκιά στο φως,
με αίμα ζωγράφισε όρκο βαρύ.
Δε γύρεψε χάρη, δε ζήτησε οίκτο
μονάχα το δίκιο ν' αναστηθεί.
Στάθηκε μόνος μες στη φωτιά
με σίδερο αίμα και λόγια καρφιά.
Η γη τον δέχτηκε σαν σπόρο ιερό
που ανθίζει σε τόπους δεμένους με πόνο.
Μα εκείνος δε χάθηκε, δεν έγινε σκόνη,
μα φλόγα που καίει στο πέρασμα του χρόνου.
Η σάρκα λυγίζει, μα όχι η ψυχή
το σώμα πεθαίνει μα η πράξη μιλεί.
Γιατί όποιος σβήνει μα δεν προσκυνά
ζει πιο πολύ απ' αυτούς που ξεχνούν.

Διονύσιος - Σπυρίδων Φλίγκος
Μαθητής Β' Γυμνασίου

Αθανάσιος Διάκος

Ένα ανοιξιάτικο πρωινό
θυσιάστηκες για την πατρίδα.
Είπες «όχι» στον εχθρό
κι έγινες έτσι η ελπίδα.

Δε δείλιασες ποτέ σου,
δε δίστασες ούτε στιγμή,
θυσίασες τη ζωή σου
και πολέμησες με πυγμή.

Οι επόμενες γενιές
εσένα θα θυμούνται
και τις πράξεις σου τις γενναίες
με θέρμη θα υμνούνε.

Δέσποινα - Ευαγγελία Λυκοσέτα
Μαθήτρια Β' Λυκείου

Υπόσχεση

Θυσία ανείπωτη, στο αίμα βαμμένη,
ελευθερία που ζητούσε καρδιά πονεμένη.
Χαραυγή τον είδε, με σπαθί στο χέρι,
στη μάχη να στέκει σαν ιερό αστέρι.
Ο πόνος μεγάλος μα η ελπίδα αντέχει,
στην ψυχή του Διάκου η Ελλάδα υπερέχει.
Ιστορία έγραψε με θάρρος ηρωικό,
θυμάμαι το βλέμμα του το αλύγιστο.
Ρίχνω στο χρόνο μια ματιά γεμάτη θαυμασμό,
να μάχεται αγέρωχος για του λαού το σωσμό.
Αήττητος στάθηκε με το σταυρό στο πλάι,
σύλος αληθινός σε κάθε του πράξη.
Υπόσχομαι ήρωα τη θυσία σου να τιμώ,
οι στίχοι μου αντηχούν στον αέρα τον καθαρό.
Διάκο φωτίζεις του έθνους την οδό,
σταυρώνεσαι πάντα για τη λευτεριά
κι αθάνατος μένεις αιώνια
στης Ελλάδας την καρδιά.

Ευθύμιος - Κυριάκος Παρλαβάντζας
Μαθητής Γ' Γυμνασίου

Ήλιος της Λευτεριάς

Μοίρα σκληρή, μα εσύ δε λυγίζεις
με αίμα τη γη της πατρίδας ποτίζεις.
Μάνα που σε γέννησε με δάκρυ καθάριο,
πώς να χωρέσει ο καημός της στον άδειο της βράχο;

Πονώ ψιθυρίζεις, μα δε σταματάς
την ψυχή σου προσφέρεις, τον κόσμο κερνάς.
Αληθινή η θυσία, το τίμημα βαρύ
μα πιο βαριά η αγάπη σου για τούτη τη γη.

Αδυσώπητη η φωλιά που σε ζώνει
μα ο πόνος σου φλόγα που στο σκοτάδι λιώνει.
Μάνα πες μου με βλέπεις από ψηλά;
Είμαι ο γιος σου, μα είμαι κι η Ελλάδα ξανά.
Αθανάσιε, ήλιε της λευτεριάς
το φως σου ζεσταίνει τις ψυχές μας
για μια ακόμη φορά.

Νικόλαος Κοντογεώργος
Μαθητής Β' Λυκείου

Η θυσία σου

Η θυσία σου φως μες στο σκοτάδι,
ελπίδα στην απελπισία του αδυσώπητου πολέμου
που καθορίζει τη μοίρα των αμάχων.

Στον τόπο που απλώνουν τα παιδιά
τα όνειρά τους
η δική σου ιστορία είναι γραμμένη.

Πάντα εσύ ποθούσες
το δρόμο της Λευτεριάς να διαβείς.
Όταν ακούω τ' όνομά σου
πάντα εγώ ριγώ
γιατί χάρη στη θυσία σου
έχουμε ουρανό.

Ανδρούλα Νικολέτα
Μαθήτρια Α' Γυμνασίου

Πόσο λίγα είναι...

Πόσο λίγα είναι των ανθρώπων τα λόγια,
όσα ειπώθηκαν για να σε υμνήσουν.
Πόσο λίγες είναι των γραφιάδων οι λέξεις
που γράφτηκαν για να σε δοξάσουν.
Πόσο λίγα είναι τα φώτα της μνήμης μας
μπρος στη δική σου ανατολή της θυσίας σου,
της αλήθειας σου...
Πόσο λίγα είναι τα δάκρυα των ανθρώπων
μπρος στο μεγαλείο της ψυχής σου.
Πόσο λίγα είναι τα δικά μας βήματα
μπρος στο δρασκελισμό του σώματός σου
στο άπειρο...

Λουκία Ξεσφίγγη
Μαθήτρια Α' Γυμνασίου

Η δική σου κόκκινη Άνοιξη

Το ποτήρι ξεχείλισε είπες και μεμιάς ξεχύθηκες
στην αντάρα της μάχης.
Το ατσάλι του σπαθιού σου σε πρόδωσε.
Το διαμάντι της ψυχής σου άντεξε.
Και τότε είδες ο κάμπος να γίνεται κόκκινος.
Κόκκινο και το Ζητούνι από το αίμα.
Κι η καρδιά σου κόκκινο τριαντάφυλλο
που ανθίζει την Άνοιξη

Ιωάννης Φραγγίστας
Μαθητής Α' Γυμνασίου

Το αίμα του Διάκου

Η μέρα μύριζε θάνατο
μα τα μάτια του δε λύγισαν.
Στάθηκε σα βράχος με σπαθί σφιγμένο,
με την καρδιά σφυρί
που χτυπούσε δυνατά.
Το αίμα του πότισε την ξερή γη,
έβαψε τις πέτρες κόκκινες,
έγινε ποτάμι που κύλησε
μέσα στις φλέβες της Λευτεριάς.

Νίκη Στεργιανού
Μαθήτριά Α' Γυμνασίου

Αθανάσιος Διάκος

Στην Αλαμάνα Διάκε πέθανες
για τον πόνο αδιαφορώντας.
Εκεί εσύ μαχόσουν την σκληρή σου μοίρα
για τη λευτεριά της πατρίδας που χιλιοσαγαπούσες.
Τον πόνο τον σκληρό εσύ ξεχνούσες
και το μαρτύριο ατρόμητα το αψηφούσες.
Πυξίδα για τον κόσμο μας έγινες
κι αθάνατος για την προσφορά σου έμεινες.

Ιωάννης Μέγκος
Μαθητής Β' Λυκείου

Εσύ κι εγώ

Σε βλέπω να πολεμάς
με το σπασμένο σου σπαθί
στης Αλαμάνας τα στενά.
Σε βλέπω να πίνεις νερό
στο Σπερχειό ποταμό.
Σε γνωρίζω ήρωά μου
και με γνωρίζεις.
Εσύ πολέμησες για μένα
κι εγώ για σένα τραγουδώ
κρατώντας στο μυαλό μου
πάντα το φως σου,
το σπασμένο σου σπαθί
και τη δωρική σου μορφή.

Μιχαήλ Κωδωνάς
Μαθητής Α' Γυμνασίου

Η Μάχη του Διάκου

Στην Αλαμάνη η γη βογγά
και αίμα ανδρειωμένο κυλά.
Στέκει ο Διάκος μοναχός,
δίχως φόβο τρομερός.
Στα χέρια κρατά όπλο και σπαθί
μα στην ψυχή Ελευθερία κι αντοχή.
Πονά αλλά δε λυγίζει στον εχθρό.
Σωπαίνει, λαχταρώντας τον θάνατο το φοβερό.
Τον σταυρώνουν με σίδερο και φωτιά.
Κι εκείνος φωνάζει δυνατά
«Εγώ Έλληνας γεννήθηκα κι Έλληνας θα πεθάνω».

Παρασκευή Μπίστα
Μαθήτρια Α' Γυμνασίου

Η Μοίρα σου

Η μοίρα σου ήταν
η μάχη που έδωσες για εμάς.
Το μαρτύριο που έζησες,
η τελευταία σου ανάσα.
Κι όσα έζησες μια Ιστορία
που θα μας εμπνέει πάντα.

Κωνσταντίνα Φιλοπούλου
Μαθήτριά Α' Γυμνασίου

Αθανάσιος Διάκος

Σπουδαία είναι η φήμη σου αλλά και η προσφορά σου,
τεράστια η ανδρεία σου και η κορμοστασιά σου.

Η πίστη στο θεό και στην πατρίδα,
σε οδήγησαν να πολεμήσεις με θάρρος θαυμαστό.
Περήφανος μαρτύρησες στων Τούρκων τα χέρια,
αλλά κι αυτό δεν ήταν αρκετό για να σε λυγίσει.

Διάκο σαν δράκος πάλεψες το '21.

Κι εμείς περήφανοι πολύ που περπατάμε στα ίδια χώματα με σένα.

Ευθύμιος Φαρσαλινός
Μαθητής Γ' Γυμνασίου

23 του Απρίλη

23 του Απρίλη επολέμησαν
του Διάκου οι λεβέντες.
Επάνω στα άγρια βουνά
έδωσαν την καρδιά τους.
Ούτε στιγμή δεν δίστασαν
να βγάλουν τα σπαθιά τους,
την χώρα τους να υπερασπιστούν
για τα αγέννητα παιδιά τους.

Παναγιώτα Καλιώρα
Μαθήτρια Β' Λυκείου

Ελευθερία

Στης Αλαμάνας τα στενά
Πολέμησε με ανδρεία.
Τα 'βαλε μ'όλη την Τουρκιά
Για την Ελευθερία.
Την Πίστη του δεν πρόδωσε
Ούτε τα ιδανικά του
Περήφανος μαρτύρησε
Το 'λεγε η καρδιά του.
Τον Διάκο κι αν σουβλίσανε ένας Γραικός εχάθη
Πρέπει πολλοί να σκοτωθούν η Λευτεριά για να 'ρθει.

Σταυρούλα Καραγκούνη
Μαθήτρια Β' Λυκείου

Διάκος

Στην Ελλάδα πολεμά ένας ήρωας μεγάλος
με πίστη, σθένος και πυγμή
για την Ελευθερία.
Διάκος λεγότανε.
Γραικός γεννήθηκε, Γραικός πέθανε
Και υψώθηκε στον καταγάλανο ουρανό
όπως ήταν η σημαία της πατρίδας του.

Νικόλαος Χριστόπουλος
Μαθητής Β' Λυκείου

Ποιήματα με τα οποία εργάστηκαν οι μαθητές/τριες στο πλαίσιο των μαθημάτων δημιουργικής γραφής και τα οποία δημιουργήθηκαν για τους σκοπούς της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής δράσης από την φιλόλογο Χρυσούλα Κων. Σταυρομήτρου.

Εθελοθυσία (ή Εις μνήμην...)

Σε βρήκε το μαύρο του θανάτου
στην καρδιά ενός κατακόκκινου Απρίλη.
Με το σώμα και το αίμα σου μετάλαβες την ελευθερία
και μας την πρόσφερες αντίδωρο πολύτιμο.
Έζησες μian άνοιξη παρά
και πέρασες σε μια αμετανόητη σιωπή
που αιώνες τώρα κραυγάζει.

Τοπόσημα

Θερμοπύλες και Λεωνίδας
Αλαμάνα και Διάκος
Οδοδείκτες πορείας
και φάροι ελευθερίας.
Τόποι αρχέγονοι και ιεροί
και το βροντερό τους αποτύπωμα
ακόμα εκεί.
Νυν και αεί!
Άνθρωποι και τόποι
που μας καθόρισαν ανεξίτηλα
πατρίδα σας πια
ο ουρανός και το πλάτεμά του.

Στη μάνα του Διάκου

Το είπαν οι αρχαίοι σοφοί
και του Φαγιούμ οι πάπυροι
Μάθετε τις γυναίκες τι θα πει μεγαλείο
για να γεννούν σπουδαίους άνδρες.
Κι εσύ
έμαθες τον κόσμο όλο τι θα πει μεγαλείο
γεννώντας έναν άνδρα που ήξερε πώς να πεθαίνει.
Ήσουν εκεί
Το 'δες με τα μάτια
κι η καρδιά σπάραζε
Ήσουν εσύ
Η μάνα του Διάκου
Τι μεγαλείο!
Και του Φαγιούμ οι πάπυροι απάντηση δε δίνουν.

Αποθνήσκει νέος...

Μένανδρος 4ος αι. π.Χ.

Αποθνήσκει νέος όν οι θεοί φιλούσι
Ίσως έτσι να 'ναι
Αποθνήσκει νέος όν ο Θεός φιλεί
Σίγουρα έτσι θα'ναι
Διακόσιοι και τρεις χρόνοι αγάπης
το μαρτυρούν.

Νοέμβριος 2024

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Παπαρρηγόπουλος Κων. (1975) Ιστορία του Ελληνικού Έθνους. (Τόμος Δωδέκατος, Η Ελληνική Επανάσταση 1821-1830 Συλλογικό, σ. 107-109). Εκδοτική Αθηνών.

Λάππας Τάκης (1949) Θανάσης Διάκος, σ. 119-133, Εκδόσεις Μ. Πεχλιβανίδης και Σία Α.Ε.

Σπ. Γ. Φόρτης, Αναστάσιος Γούδας, Αγαπητός Αγαπητός, Λέων Μελάς. (2009) Άπαντα για τον Αθανάσιο Διάκο, σ. 12-13. Μελετήματα και κρίσεις. Εκδόσεις Μέρμηγκας.

«Σπάνια λουλούδια του ὀρθίου γκρεμού,
οι εκλεκτοί που ἐρχονται στον κόσμο,
συχνά ἔχουν μοῖρα τραγική...»

Ωστόσο πάντα κάτι μένει στους ἐπίγονους ἀπὸ το δριμύ
ἄρωμά τους.

Ἡ υπέρτατη θυσία τοῦ εθνομάρτυρα Ἀθανάσιου Διάκου,
τον ἀπόθεσε - με εὐλάβεια ἀναμφίβολα - στὴν συλλογικὴ
μνήμη των Ἑλλήνων.

Στόχος καὶ ἐπιδίωξη αὐτοῦ τοῦ πονήματος ἦταν ἡ ἀφύ-
πνιση καὶ ἡ ἐνίσχυση τῆς ἱστορικῆς μνήμης καὶ ἀπὸ τούτῃ τῇ
γενιά.

Χ.Σ.